

SEGONA EPOCA. ANY III. — NÚM. 4. BARCELONA, 30 ABRIL DE 1891

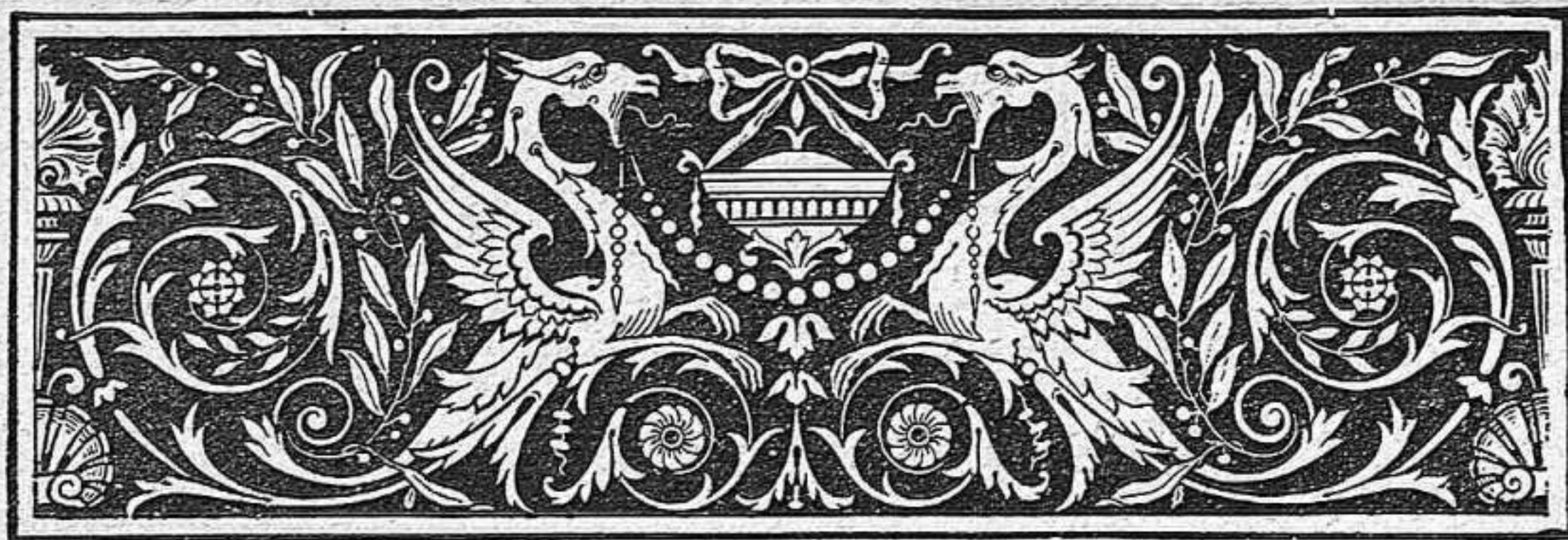
L'AVENÇ

LITERARI ♦ ARTÍSTIC ♦ CIENTÍFIC

REVISTA MENSUAL ILLUSTRADA

EMILI ZOLA

EMILI ZOLA

LA novela *L'Argent* ha fet fixar de nou l'atenció sobre en Zola. Cada any, amb una regularitat quasi matemàtica, aquèl gran novel·lista presenta al públic una nova producció, qu'aixeca sempre un moviment immens en el món artístic; y de seguida comença la lluita; s'el critica, s'el combat sempre d'una manera terrible y encarniçada. Totes las armas, tots els medis qu'es puguin arribar a concebir s'emplean contra d'ell; no se li fa la guerra obertament y am valentia, tal com ell acostuma a ferla sempre que té d'usar la crítica, sinó qu'es recorre al maquiavelisme més innoble y més baix, y amb el meteix odi se l'ataca avuy que quand va publicar la primera novela: mes ell impertorbable torna a retirar-se tranquil a cas seva per treballar am la calma més grand. Comença a recullir datos, documents com diu ell, per l'obra següent qu'edifica amb un aplom y solidesa grand; baix un plan preconcebut y perfectament traçat, la desenrotlla am una soltura incomparable y, l'any vinent, la llença al públic tenint que suportar la meteixa guerra, el meteix atac furios de cada any. Aixins ha sigut el seu modo de ser durant vint anys y probablement continuarà sent el meteix fins a la terminació de l'obra dels *Rougon-Macquart*. ¿És qu'ell queda completament satisfet de la seva obra? ¿És qu'ell contempla impassible y sense immutarse els atacs y las alabanças, que la crítica li fa a cada nova obra?—Al contrari aquesta tranquil·litat li ve no d'una satisfacció completa ni de la seguretat infalible en l'obra obtinguda, ni d'una fredor de caràcter, sinó de la fe immensa que té en els seus ideals y en la seva missió dins de l'art, al meteix temps que de la confiança ferma en el seu temperament enèrgic, vigoros, decidit a portar a cap contra tota oposició y fins l'últim extrem las sevas ideas y la seva obra, sense cap defalliment, sense cap divagació ni transacció. Quand en *l'Œuvre* Sandoz ha explicat tot el plan de la seva obra a Claude Lantier, aquèl li diu .«—Ça y est mon vieux! crèveles tous!.... Mais tu vas te faire assommer.—Oh! dit Sandoz qui se leva, j'ai les os trop durs. Ils se casseront les poignets...»

Aquesta grand fe fa que fàcilment olvidi els atacs, mentres sent en cambi un reconeixement verdaderament *naïf* pels elogis fins dels més humils entusiastas. Quand va publicar *Le Rêve*, ell va dir que l'havia compensat de totes las crítiques dels seus enemichs, y s'havia quedat tot entusiasmada, de dugas cartas qu'havia rebut plenas d'admiració per la seva novela, l'una d'un simple capellà y

l'altra d'una noya. Res més senzill per pintar un dels cantons del caràcter del qu'ha dit que *la haine est sainte*.

Zola defensant el naturalisme, l'observació y l'introducció de tots els nous coneixements obtinguts per las ciencias dintre de l'art, més ben dit, fondant l'art sobre una base mes científica de lo que fins a llavoras ho havia sigut, no va intentar fer cap escola tancada per lligar l'art dintre de motllos fets; al contrari va rompre tots els que hi havia en aquella època en el món de l'art, per tornar-lo a la seva font primitiva y veritable, a la naturalesa vista y estudiada directament per l'artista y pintada després am plena llibertat tal com ell la sentia. La llum, la vida am tota la seva força y am tota la seva esplendidesa, l'unitat dintre de l'art són senzillament las ideas defensadas per Zola. Als començaments de la seva carrera artística, va usar la crítica més per obrirse pas que no per exposar detingudament todas las sevas ideas artísticas. Victor Hugo dominava en aquella època amb un poder absolut en el terreno de l'art; l'admiració de què era objecte de part del públic y de l'immensa majoria dels artistes, el feyan en aquells moments un obstacle, qu'impedia el pas a novas ideas. Després el seu geni excessivament imaginatiu y *rêveur* el portava al lirisme més exagerat y a grans abstraccions simbòlicas fora de la nostra societat y del nostre món, fora de l'espai y del temps, a un abisme en el qu'ell solament s'hi podia sostenir, arribant en la *Légende des Siècles*, am tot y ser una de las obras més grandiosas que may s'han escrit, a un terreno tan ideal, abstracte y divagador, qu'ane l'art li era impossible seguir més per aquell camí en no sent de anarsen cap al cultiu exclusiu de la forma, o be a la difusió més absoluta, com han fet els parnasians y els decadents moderns.. Allavoras Zola va emprendre una campanya memorable per tirar per terra el deu que tot ho dominava y aixecar els genis, més fills d'aquêt sigle, Sthendal, Balzac, Flaubert, en la literatura, y Courbet, Millet, Corot, Rousseau, en pintura; l'obra dels quals després més endavant ell devia completar, fonent l'estudi de l'humanitat fet dels primers, amb el de la naturalesa fet dels últims.

Aprofitant la caiguda de Napoleon III y la llibertat dada per la república va començar Zola la grand obra, els *Rougon-Maquart*, o sigui l'estudi de tot aquell imperi, qu'els aconteixements grandiosos perquè havia atravesat feya d'un interes immens permetentli sens surtirse dels seus limits estudiar l'humanitat en un período en que estava fent una de las evolucions més grans qu'es vegi en la historia; no vençudas encare las ideas antigues y tot just començant a apuntar las modernes, mentres de moment, gracias a la llibertat donada per la revolució de fins del sigle passat, todas las ambicions estavan desplegadas, produhintse aquells immensos moviments, aquelles pujadas ràpidas y vertiginosas acabant am enfonzaments terribles y sangrents en tota la societat d'aquella època, y de què el segon imperi ell meteix n'és la més gran y més perfecta imatge. Todas las qüestions religioses, morals, filòsòficas y socials estavan en guerra, ya no solament en el seu país sinó per tot Europa; d'això resulta que l'obra de Zola és social y filòsòfica al meteix temps qu'una obra d'art. Dins d'aquesta obra és únicament hont s'hi poden estudiar completament y am tota extensió el seu art; ell com tot gran artista no més en l'art trova prou ample camí, per puguer exposar las sevas ideas am tota plenitut. En las sevas novelas es desprenen fins dels més petits detalls; tota la seva obra n'està impregnada.

Ell pinta la naturalesa tota entera am las sevas lleys hermosas, immutables y eternas; la societat com una circumstancia de la naturalesa; l'individu ficat dintre la societat e influit per ella. Per Zola lo bo, lo dolent, lo bonic, lo lletj, són divisions passatjeras fetas per l'intel·ligencia de l'home; tota la naturalesa és bella y és tant més bella com més força de vida desplega. «... Ah! que ce serait beau, si l'on donnait son existence entière à une œuvre où l'on tâcherait de mettre les choses, les bêtes, les hommes, l'arche immense! Et pas dans l'ordre des manuels de philosophie, selon la hiérarchie imbécile dont notre orgueil se berce; mais en pleine coulée de la vie universelle, un monde où nous ne serions qu'un accident, où le chien qui passe, et jusqu'à la pierre des chemins nous complèterait, nous expliquerait; enfin le grand tout, sans haut ni bas, ni sale ni propre, tel qu'il fonctionne...» y més endavant en un moment d'excitació entusiasta, en *L'Œuvre*, Sandoz amb un vast gestó qu'abraça tot l'horisont, diu: «—Est-ce bête, une âme à chacun de nous quand il y a cette grande âme.» D'aquestas paraulas es despren el panteïsmo més hermos y més atrevit am què l'art s'hagi presentat en aquesta època. L'obra de Zola és doncs universal a més de social, ja que l'individu amb el seu esforç y amb el seu modo de viure influeix en tota la societat y en la naturalesa entera després d'haver estat influit ell per aquestas. El caràcter del personatge és pintat no més que com un modo especial d'intervenció en el desentrotllo de tota l'acció.

Els grans moviments qu'ha fet l'humanitat desde la revolució francesa, totas las lluitas per la seva evolució, per aixecar la nova societat que n'ha surtit, constitueixen el fondo de tots els dramas de las obras de Zola. Las forças qu'han mogut l'humanitat durant aquêt temps y que l'han feta cambiar d'una manera tant prodigiosa de modo de ser, ningú las ha pintadas com els escriptors naturalistas, Balzac, Zola, Flaubert y els Goncourts: amb atrevidesa y valentia, Balzac y Zola, y am certa amargura y com moguts per una força superior, Flaubert y els Goncourts. Entre els romàntics unicament Lamartine y Victor Hugo, y fora de França Goethe al final del *Faust*, y Shelley en el *Prometheus unbound*, han cantat encare qu'am vaguetat y dintre d'un gran simbolisme las novas aspiracions de la societat. Tots els demés romàntics desde Lord Byron y Wagner, fins a Baudelaire y Paul Verlain han fet en el fondo l'oposició y la guerra més encarniçada a la nova societat, no obstant qu'ells estiguin ja completament impregnats de totas las sevas ideas.

No es pot estudiar en absolut l'obra dels *Rougons-Macquart* fins que sigui tota acabada. Tota ella està lligada y forma un tot complert. És l'història d'una familia que té en el seu origen una neurosis qu'es trasmet de diferents modos a tots els membres d'ella. Aquêts cau en diferents llocs de la societat obrant segons el seu temperament, y els medis hont van a parar, y encare qu'a primera vista accionin sense relació ni semblança de cap classe, per poc que s'estudiin am detenció, es veu immediatament y am facilitat el llaç qu'els relaciona. Aquesta és la part, podriam dir, científica de l'obra y qu'al meteix temps que filla dels estudis fisiològics moderns, està amplificada y més profundament compresa per la penetrant observació artística de Zola.

Cada una de las novelas és un món diferent dins de la vida de la societat. Això fa que cada una d'ellas pugui tenir una vida apart, sent com una petita síntesis de l'obra entera, y pugui ser judicada completament encare que l'obra general que las conté a totas no estigui del tot llesta. En cada novela fa

neix Zola tot un món enter, am tota la seva vida completa. No són sintetisacions d'idees per medi de personatges simbolisats y que viuen dins d'un món ideal, representant una aspiració abstracta; al contrari, els personatges estàn ficats dintre d'una atmòsfera real y vivent en què hi hà tots els detalls, tots els elements que fan aquesta atmòsfera respirable, y que hi sigui possible viure veritablement; és el medi, qu'es presenta en la literatura perfectament estudiat per primera vegada. Zola estudia els tres elements que modifiquen la forma de viure, la raça o l'impuls primer, el medi y el moment. Aquestos tres elements combinats de diferents maneres, poden presentar la societat am tots els seus aspectes. Fillas del vici són igualment Nana y Angélique, y no obstant, quin modo més diferent de desenrotllarse, resultat del medi en què cauen las dugas, l'una en mitj del Paris del segon imperi, en mitj d'una societat entregada al vici mes descarat y las concupiscencias més desenfrenadas; l'altre dins d'un petit poble que viu encare en plena edat mitja.

Com artista, Zola és potent y exuberant, té una força de descripció colossal, amb una paleta hont hi hà els més hermosos y variats colors, els més brillants, els més durs y brutals. El seu llenguatge és potent, vigoros com el seu geni, sent tant ric y esplèndit com el de Victor Hugo. més precís y més just qu'el d'aquêt. Amb imatges y epítets referits a totas les sensacions, suggereix las ideas, y aixins, per medi de l'impressió produïda dins tots els sentits, fa qu'el lector vegi y tingui ben clar en l'imaginació el quadro que vol descriure. En algunas novelas, com *L'Œuvre*, pinta paisatges plens de color, ben matisats, vivents com no ho havia fet may fins are la literatura. En *La Terre* hi ha tipos que semblan arrencats d'un quadro de Millet. En *L'Assommoir* las descripcions són maravellosas. Més la descripció de Zola no és com la de Baudelaire, grisa, plena de mitjas tintas, ni vaporosa y difusa com la dels decadents, ni tampoc, com la dels Goncourts, minuciosa y excecivament cuidada, qu'a voltas y a força de detallar no arriba a produir l'imatge total; sinó feta a grans cops de impressió, am molt color, y am molta rudesia de contrastos; las ideas primordials de cada novela y els traços distintius y característics dels personatges principals, els repeteix sempre qu'interven en un punt culminant de l'obra, com una especie de *leitmotiv* que la lliga y harmonisa per ferne un tot rodó y acabat.

Per xò Zola no arriba al desenrotllament enter del seu talent y no fa una obra complerta fins al *Germinal*; desde *L'Assommoir* entra ja en un período més perfecte qu'en el primer. En aquêt período o sigui el que va desde *La Fortune des Rougons* fins a *L'Assommoir*, el seu talent no ha pres encare un desenrotllo original y sencer, y casi es pot dir que despunta molt poc el seu modo de ser, y no més dona una idea incomplerta de lo que serà després. De tots modos en aquêt período té algunas novelas preciosas. En *La Fortune des Rougons* meteixa, es trovan varias escenas encantadoras que demostran ja la seva potencia per crear tipos originals. Totas aquestas novelas tenen molt d'en Balzac, principalment *La Curée y Son Excellence Eugène Rougon*. *Le Ventre de Paris*, com a descripcions és molt original; més els quadros de costums, són més importants qu'el drama en aquesta obra, que té molta semblança am *L'Assommoir* sense ser tant acabada-ni tenir la seva força dramàtica.

La novela més interessant d'aquêt período és *La Faute de l'abbé Mouret*. Aquesta és una de las obras més trascendentals de l'autor, al meteix temps que

una de las més hermosas. És la lluita entre l'ascetisme, y el renunciament a la vida y la naturalesa, és la lluita de la força de voluntat de l'home contra totes las lleys del resto de la naturalesa. *L'abbé Mouret* durant un curt període de debilitat, de falta de força moral y de voluntat, es deixa portar com tot lo existent per las lleys de la vida universal; més immediatament que recobra aquella força de voluntat perduda, torna al primitiu misticisme després de sufrir amb una resistència inalterable els terribles atacs de la naturalesa y de la passió. Al fi venç, causant la mort d'Albine el ser més simpàtic y més hermos, filla exclusiva y lliure de la naturalesa, y educada unicament per ella. Aquesta novela és la condemna més grand qu'es pugui imaginar de l'ascetisme, encare que pinti magníficament l'esforç que deu tenir que fer l'home, per seguir únicament l'impuls de la voluntat.

L'Assommoir és un estudi maravellos, acabat, pintoresc, del poble de Paris am las sevas costums y amb els seus vicis. Coupeau, un bon y honrat treballador un dia té la desgracia de caure desde un terrat rompentse una cama. En el període de convalescència, impossibilitat de treballar, es comença a enganxular, s'acostuma a anar a la taberna, acabant per tornarse un borratxo. La seva dona Gervaise, de la familia dels Macquart, que ja per atavisme és propensa a la borratxera, no tarda gaire a seguir al seu marit an aquêt vici, acabant tots dos per ser dominats per ell, qu'els porta a la locura y al fi a la tomba. Las últimas escenas de aquesta novela, són fortament dramàtiques, terribles y sombrías. *L'Assommoir* té molt de descriptiva, hi hà pintats una serie de quadros populars que semblan inspirats per las obras de Tenniers y altres pintors flamencs, Zola no ha arribat com a descripció a més altura en cap altre obra. La transcendència de *L'Assommoir* dins dels Rougons-Macquart és considerable, perquè en ella s'hi trova l'origen dels personatges principals de varias de las més cèlebres obras que segueixen.

Une Page d'Amour, és una obra íntima, feta am mitjas tintas, com Zola meteix diu, delicada, sentimental, que té molt poca relació amb el resto de l'obra. De tots modos és una novela deliciosa y encantadora, y en què no s'hi transpira el braç herculi de l'autor. *Nana* comença a ser ja una obra transcendental y fins a cert punt és simbòlica, encare que tant real com totes las altres, y és qu'en aquesta obra, Nana, la protagonista, trova un medi perfecte pel seu desenrotllament, y no té que lluitar, com altres personatges de las obras de Zola, amb un medi oposat al seu temperament. Filla del vici y educada en ell, al caure en mitj de l'alta societat de l'època del segon imperi, es trova en una atmòsfera hont hi hà per ella tots els elements de vida. Dins d'aquesta societat es reforça y es completa fins qu'a l'últim, prou forta ja, acaba Nana per dirigirla, dominarla y al fi l'empesta am tot el veneno arreplegat per ella y la seva raça en els llocs més baixos, més immundos y més bruts de Paris. El *Pot-Bouille* y *Au Bonheur des Dames*, dugas obras de menos importancia, són la pintura de dos aspectes ben diversos de la burgesia; en la primera la burgesia hipòcrita d'idees petites y mesquinas, plena de vicis, estúpida, sense cap gran ideal; en la segona, la burgesia laboriosa, filla del treball al què hi sacrifica fins l'existència. *La Joie de vivre* és més important que per l'acció qu'en ella s'hi desenrotlla per la figura de Pauline-Quenu un dels tipos més simpàtics y més grans de Zola, sana, plena de vida, que té prou força per renunciar a las sevas passions pel be de tots els sers que la rodejan, an els que amb el seu tem-

perament equilibrat, és superior y domina; y també per la idea preponderant en tota la novela y qu'és el principi fonamental de tota la idea filosòfica de Zola: *la joie de vivre*, la vida com el símbol de tota la existencia, de l'humanitat y del univers; la vida may finida, renovantse sempre a través de totes las evolucions y transformacions.

Amb el *Germinal* s'entra en el gran període de Zola. Desde are totes las obras prenen un aspecte èpic y primitiu; els personatges semblan per la senzillesa grandiosa del llur caràcter, hèroes de las primeras èpocas, precursors d'una nova societat. Començan las lluitas de l'humanitat amb ella mateixa y am la naturalesa, per fer una nova evolució y una nova civilisació. Ja, com molts han dit, no són sers aïllats els protagonistas, sinó masses enteras. Zola arriba an el *Germinal* en ple desenrotllament del seu talent y a la realisació complerta del seu ideal d'art. Aquesta és la primera obra en què l'art, l'estudi científic y l'observació trovan una perfecta fusió. En *Germinal* crea un món enter. La vida del miner am las sevas penalitats, els seus sufriments pel treball junt amb els seus vicis, els seus plahers: tots els detalls de la seva existencia hi són pintats; las aspiracions a un cambi de modo de ser de l'humanitat y del treball, tot hi és magistralment presentat. No són uns quants individus qu'es mouen en aquesta obra, és un poble sencer am la seva vida y els seus ideals, y dins d'ell hi formigueja un cúmulo innombrable de sers am llurs petites passions, que contribueixen cada un amb el seu modo de ser diferent al moviment general de tota la massa. Després de descriure maravellosament la vida de tot aquell poble, y haver presentat tots els personatges que representan las principals ideas, comença el drama o sigui la guerra dels miners amb el capital. Étienne Lantier és l'obrer de ciutat qu'arriba en mitj dels miners ple d'ideas grans y generosas sobre la forma nova qu'hà de pendre el treball; més idealista que pràctic, no ben segur de las sevas ideas, mitj revolucionari, mitj evolucionista, desequilibrat de temperament com membre de la familia Macquart; en el fondo un bon treballador y qu'estima el seu treball. Rasseneur, fill de las minas y l'antich *chef* dels miners és l'home rahonable partidari de l'evolució y dels medis pacífics. Souvarine nihilista escapat de Russia, és un fanàtic malcontent del modo de ser de l'humanitat; vol destruírla tota perquè torni a surtir després nova y més pura; el punyal y el veneno són els seus únics arguments. Aquèts tres portan la lluita en els diferents períodos. Rasseneur és l'antich capdill. Durant la *grève* y la revolució, Etienne dirigeix els miners fins al combat terrible amb els soldats y la derrota tràgica d'aquells. Aquesta lluita és una de las cosas més grans de Zola, té un caràcter verdaderament èpic fentla la mescla de las escenas dramàticas y còmicas, encare més tràgica y més horrible. Alashoras derrotats, tornan tots al treball mentres Souvarine que fins allavors no hi havia intervingut, per venjar als seus companys inunda las minas, rompent las parets que detenen las aigües, anantsen després tranquilament pel món a sembrar hont pugui la destrucció y la mort. Acaba l'obra amb un combat més gran encare, el de l'home am la naturalesa: una explosió de *grisou* destrueix la mina amb els obrers que hi treballan; Etienne y Catherine quedan enterrats en el fondo y s'entregan l'ún a l'altra per primera vegada en mitj d'aquellas horrorosas tenebras: és l'amor com el fi de tota l'existencia.... Etienne se salva y quand acabada la convalescencia és despedit com element pertorbador; surt de las minas per anarsen a

Paris a trovarse amb els directors del moviment obrer, en un dia brillant de primavera en què tota la naturalesa exuberant de vida en las sevas entranyas, està en plena renovació, mentres ell profetisa, la destrucció de la societat antiga per la nova, que germina y creix sota la terra, en el fondo de las minas.

L'Œuvre és la novela de Zola hont s'hi pot estudiar millor las sevas ideas d'art tant pel modo de ser construïda, com perquè tractantse d'un món d'artistas, en ella els meteixos personatges principals desenrotllan el pensament y las ideas de l'autor. Claude Lantier, l'artista precursor y revolucionari, destinat necessàriament a ser la víctima sacrificada pel triomf dels nous ideals, és la figura principal de l'obra. Els altres tipos qu'el rodejan formen l'exèrcit que veritable *clan de barbares*, com diu Zola, guerreja a las sevas ordres per conquistar tot Paris y tot l'art a las noves ideas, tenint que bàtres per xò, contra totes las tradicions, contra la resistencia del públic, contra la mala fe y l'enveja dels demés artistas. D'aquesta contraposició amb el món exterior y de la dificultat del meteix Lantier de puguer realisar am justesa els seus ideals, entrevistos no més y concebuts imperfectament, en neixen per ell dugas lluitas, l'una am tota la societat y l'altra am la seva propia intelligencia. Aquestas dugas dificultats se li entravessan en tots els actes de la seva vida, fins a apoderarse de tot el seu ser y destruirli tot: l'amor, la familia y a l'últim la propia existencia. *L'Œuvre* és la novela més trista de Zola, y en la que més s'hi transllueix l'emoció de l'autor, ja qu'ell meteix s'hi trova lligat; però també és l'obra més valenta y en ella Zola hi mostra al meteix temps que la tendresa que hi hà en el fondo del seu caràcter; la fermesa, la força indomable, la potencia y la bravura del seu geni, y del seu temperament. Quand ún ha acabat de llegir *L'Œuvre* y s'en ha ben compenetrat, es convenç de què es trova devant d'un geni que no hi hà res en el món que pugui torsar y que seguirà tranquilament el camí qu'ell s'ha traçat: té el poder d'una intelligencia qu'és capaç d'assimilarse totes las forças de la vida per compendrelas, dominarlas y trasmetrelas fàcilment ane l'obra d'art.

La Terre potser és l'obra més perfecta de tota la serie, y aquella en què Zola porta més endavant las sevas ideas. És la novela del camp y del pages, tot hi passa a l'aire lliure, és l'obra més plena de llum y de colors brillants de l'autor. El camp y la terra es respiren sempre y tots els personatges en són fills y en desprenen el baf. La sembra, la sega, la verema, la fermentació de las terras, la pluja que las feconda, la pedregada que destrueix la cullita; las firas, els mercats de bestiar, amb una paraula: totes las escenas de la vida dels pobles agricultors hi apareixen pintadas exuberants de moviment y de realitat. Hi són el petit pages, el gran agricultor; pastors, traginers, carreters, moços, burgesos. L'amor hi és per tot arreu: lo meteix al mitj del camp, a cel obert, que dins de las casas y dels estables, tot és reproducció. El neixement de la planta, de la bestia, y del ser humà tot se confon, tot és regeneració continua de la terra. En mitj d'això dramas terribles, shakesperians al costat de las escenas més còmicas qu'és puguin arribar a imaginar; d'un *gros riure* veritablement *Rabelesià*. Els personatges tenen un caràcter encare més primitiu qu'en las altrás novelas; en ells la lluita per l'existencia es presenta amb un estat rudimentari, no obstant y ser ficats dins d'una civilisació tant avençada.

.....
«L'home no és més que un *insecte rageur* que cultiva la terra en mitj dels més

grans crims, mentres la *grande nourricière* executa am calma eternament la seva feina, sense importarsenhi gaire de las nostras lluitas, de las nostras passions. Tal vegada la sanch y las llàgrimas rajadas en las revolucions, en els crims, en las guerras sigui necessaria per la vida y el funcionament del univers, perquè al fi ¿què pesem nosaltres en la gran màquina de las estrellas y del sol? Nosaltres tenim que lluitar sempre per guanyarnos la vida y el pa; la terra és la que sempre viu y serà sempre d'aquell que sàpiga cultivarla, y si demà alguns paisos tenen que ser abandonats pel triomf d'altres no s'hi perdrà res per xò. Ella germinarà tranquilament y sense cap esforç, y es trovarà verge y plena de força el dia que nous sers humans la tornin a cultivar.»

Aquesta és en sustancia la *révasserie* que Jean Macquart, al final de *la Terre* després d'haverhi viscut durant varios anys, havent estat ficat en tots els seus dramas, mentres s'en va a ferse soldat al començament de la guerra qu'ha esclatat am l'Alemania; quand de sopte se senten las trompetas dels bombers que arriban a pas de càrrega per apagar el foch de la *Borderie*. Al sentir las trompetas es redressa, se li presenta l'imatge de la guerra amb els seus cavalls, els seus canons y el seu clamor d'extermini y apretant el puny «Ah! bon sang! puisqu'il n'avait plus le cœur à la travailler, il la défendrait, la vieille terre de France!»

Le Rêve està tant dintre de las ideas de Zola com totas las altras obras dels Rougon-Macquart, y té tanta força com qualsevol d'aquestas. Angélique, filla del vici com Nana, va a parar casualment en mitj d'una societat ferventment cristiana, hont las creencias religioses no han sigut alteradas encare per la vida moderna; societat de una vida tranquila, senzilla y d'unas costums suaus y primitives. Ella viu justament al costat de la Catedral amb una familia de brodadors d'ornaments d'iglesia. Tot lo que la rodeja és religió, santitat; una atmòsfera de misticisme, de calma, de bondat y de puresa. Angélique pren per las llegendas de sants una adoració delirant hont s'hi trasparenta la neuròsica. En mitj dels seus amors idílics amb en Felicien, comte de Haute-cœur, es veu sempre la filla de la passió y del vici; y per arribar a la puresa té que sostenir amb els impulsos de la carn una lluita en què hi pert la vida en el moment de triomfarne. El conjunt de l'obra és un idili, més un idili en què hi hà la mà potent de l'autor. És una de las obras més perfectas de Zola. Els que no han compres be las sevas ideas, diuen que en aquesta novela no és ell meteix y qu'ha vulgut ferla ideal, deixarhi anar lliurement la seva imaginació; però tal vegada, mirantho be, en el *Germinal* meteix s'hi trovan pàginas en què ell ha donat més llibertat a l'imaginació y s'ha llençat a un idealisme encare més elevat y més colossal. *La Bête humaine* té menos cohesió y unitat que las altras; els fets són deslligats y l'acció resulta un poc forçada. Però en cambi hi hàn escenas aisladas magistralment fetas, y alguns tipos plens de realitat y de força dramàtica; las descripcions són preciosas y tal vegada és l'obra de Zola, hont s'hi personifican més els objectes materials; las estacions, las màquines, tot té vida igualment que un ser animat. El personatge principal és Jacques Lantier el maquinista. En ell la neurosis de la familia se li converteix en una especie de bogeria, qu'en certs moments li quita la força de voluntat. En aquestos moments de falta de voluntat reneixen en ell els instints selvatjes de destrucció de l'antich home de las cavernas. Del meteix modo, la societat en certs moments pert la consciencia obrant sense voluntat y com una fera. En el final de l'obra els soldats van a la guerra mitj borrarxos, portats

per una màquina de la què en desapareixen maquinista y fogonista, qu'en una baralla selvatja de passió y gelosía, cauen a la via morint esclafats. La màquina continua tota sola, cega, sense guia ni timó, corrent d'una manera vertiginosa dirigida, sols per la força inconscient del vapor.

L'Argent és l'història d'un dels grans moviments financers d'aquêt sigle per portar a cap alguna de las grans conquistas de la civilització. Cada un d'aquêts moviments ha costat molts trastorns, moltes ruinas y molta sanch y miserias, més tot això ha sigut necessari. La trama de *L'Argent* és senzilla però d'unas proporcions enormes a la vegada; és una de las novelas més ben portadas de Zola. Al rodador de Saccard, verdader Napoleon de la banca, s'hi belluga un exèrcit formidable. Els seus trionfs són tant grans com els dels exèrcits imperials. L'enèmic és la banca jueva dirigida per Gundermann, especie de Wellington, tipo calmos, calculador, que no es deixa may portar per l'imaginació y l'entusiasme. A l'idea de conquistar l'orient per la França, y de la resurrecció de la vida y civilització en tots aquells paisos en altres temps tant brillants y pròspers, Hamelin, l'inginyer autor de tots els plans de l'exploració hi junta el projecte de la traslladació del papat a Jerusalem, hont viuria lliurement en l'antich breçol del cristianisme. Totes aquestas ideas escalfan de tal modo l'imaginació de la gent, que la portan a un entusiasme delirant, fins qu'a l'últim, com tot edifici mal fonamentat, cau causant la ruina de tothom. Tres personatges són grandiosos en aquesta obra: Saccard, l'aventurer que porta a cap am la seva atrevidesa y la seva ambició sense límits las empreses més inconcebibles: sense aquêt tipo no s'haurian fet todas las conquistas d'aquêt sigle. La seva filosofia, encare que bàrbara, té molt de veritat: sense l'especulació no s'arriba en lloch, com no s'obtidria l'expansió de l'especie humana sense la luxuria, encare que sigui causa de tants vicis. Segimond Busch, socialista veritable, sant en l'època moderna, funda un sistema en què la fraternitat y l'associació permeti a tota l'humanitat que lliure y espontàniament, sense qu'els úns tinguin poder per subjectar als altres, pugui pendre tot el seu desenrotllo moral y físic y obtenir tots els plahers de la vida. Entre aquêts dos extrems que s'han disputat sempre el món, s'hi trova Carolina, personificació de la vida de l'humanitat, que veu passar todas las catàstrofes inclinantse, y apassionantse tant aviat pels úns com pels altres; sempre jove sota la cabellera blanca que li cobreix el cap, sempre alegre sense may puguere entristir del tot per terribles que siguin els desastres qu'ella atravessa, acabant per perdonar a tothom, ya que tothom porta dins de sí un impuls de bondat y de vida.

Tota l'obra dels *Rougon-Macquart* és un grand poema, y junt am la immensa *Comédie humaine* de Balzac quedan sent las epopeyas modernas. Zola diu: «Els grecs tenian els poemes èpics y nosaltres tenim la novela». Las novelas de Zola són poemes en prosa, però una prosa tant poètica com la del més grand poeta. Tal vegada amb els seus muscles y nirvis d'acer, am l'exuberancia y l'exces de llum viva y enlluernadora del seu art, es faci necessari, per apreciarlo y saborejarlo be, un temperament molt fort o de voluntat decidida y ferma per suportar las sevas crudesas y els seus contrastos. Més això meteix dona a tota la seva obra una solidesa tal que no és probable qu'el temps sigui capaç de destruirla. Balzac y ell són els genis més forts y més innovadors d'aquêt sigle. No hi hà cap problema, cap qüestió que no hagin compres y presentat admirablement, y tota obra futura hi tindrà qu'estar fundada si vol ser duradera.

A. CORTADA

ELS SOMNIS

ESTUDI EXPERIMENTAL

PROBLEMAS hi hân entre els que més han preocupat a l'home, la solució dels quals es manifesta ja a primera vista impossible. Més per questa meteixa rahó tal volta, tenen més atractiu, així com més forta és l'atracció que sentim quand ens aboquem a un precipici quant més fondo y ample el considerem.

Y no ya sols a primera vista considerem certs problemas impossibles de resoldre sinó que si emprenem llur estudi, si ens engolfem en meditacions sobre llur essència, caràcters, etc., quant més anem penetrant, en compte d'aclarir-se el misteri, a cada nova consideració brollan novas dificultats constituidas per altres tants problemas secundaris de no menos difícil resolució.

Y si el problema és d'aquêts que com el que va a ocupar-me han interessat a tota l'humanitat, individuo per individuo, las dificultats es fan més grossas, puix aquell qu'intenti sa resolució, entra ya en el seu estudi am mil ideas suggeridas amb anticipació, am mil preocupacions que malgrat ell s'aferran a son esperit, faltantli la condició principal per treure profit de sas meditacions, és a dir, l'ànimo serè, lliure e independent. No és pas que cregui yo que hi hagi qüestions impossibles de resoldre, donant a la paraula impossible el seu sentit absolut. Molt al contrari, considero tant senzill el funcionalisme de la naturalesa, qu'aquesta meteixa senzillesa és la que crech qu'ens amaga l'explicació de multitud de fenòmens qu'el cervell de l'home afanyos de complicacions va sempre a cercar hont menys se trova, fins que moltes y moltes vegadas l'etzar o una mena de felïç inspiració, li posa al seu devant el problema ya resolt, casi sempre del modo més inesperat per ell y per tots els qu'havian seguit amb interès els seus treballs d'indagació. No pot la complicació existir en una naturalesa quals lleys, tant nombrosas a judici dels qu'en temps llunyans de son estudi s'ocuparen, han anat disminuint, fins a quedar reduhidas a un nombre limitadissim, donant cada una la explicació d'una multitud de fenòmens ben diferents els úns dels altres y que sens dupte, aixis com la materia malgrat sas innombrables formas y composicions íntimas, ben analisada la trovem composta per un nombre limitat de cossos simples, que la rahó ya que no la demostració científica, ens diu que deuen ser no més que varietats d'aspecte d'una sola materia fonamental, la rahó ya que no la demostració científica ens diu igualment que totas aquellas lleys, deuen ser no més que varietat d'aspecte d'una sola ley fonamental també: ley armònica per excelencia. Coneixe aquesta ley, véus aquí el problema.

Involuntariament me trovo am què estich demostrant pràcticament lo que fa una estona deya, qu'el cervell de l'home té afany de complicacions, engolfantse en abstraccions que més aviat dificultan que resolen els problemas. Ma idea primitiva y la qu'em proposo desenrotllar a propòsit dels somnis és que apart de llur explicació psicològica, entenent aquí per psicologia merament la fisiologia del cervell, poden considerarse baix un punt de vista que facilita en gran manera llur explicació.

El somni està constituit per una serie de sensacions subjectivas qu'a causa del nostro aïslament relatiu amb el món exterior ens produeixen la impressió de la realitat: sensacions visuals, auditivas, tastativas; en una paraula, tots els nostros sentits poden ser presos d'alucinacions y altras vegadas sols d'illusions més o menys vivas; dependint d'aquesta vivacitat qu'el somni siga més o menys apte per impressionarnos, tenint proporcionats an ella sos visos de realitat. En substancia, el somni no seria altre cosa qu'una simple successió d'ideas que l'estat d'abstracció y aïslament en què es trova el cervell fa més y més perceptibles. Casi gosaria a dir que quand somniem tots els òrguens de relació dormen exceptuant el cervell; ell sol segueix despert, ell sol segueix funcionant, però aïslat del món exterior tancat adintre sa cranial presó; y com la consciencia o sia la facultat perceptiva, la qual constitueix el fonament, el *sine qua non* de totas sas sensacions no reb altres impressions que las qu'es forjan adintre del cervell meteix, impressions que com abans hîdit són purament subjectivas, tenim doncs que las percebeix am tanta més força y vivacitat com major és el grau d'abstracció en què es trova ficada.

Imagínis un cervell en aquest estat, aïslat per complert, sense qu'arribin an ell las sensacions que neixen de las modificacions dels òrguens dels sentits produhidas pels agents del món exterior, y es compendrà, com aquell cervell que ya no distreu sa potencia perceptiva en aquêt gènere d'impressions, hà de fixar forçosament tota la seva atenció en son funcionalisme íntim, en sas manifestacions d'un ordre purament intellectual; més clar, sols podrà adonarse de las ideas qu'es van forjant dins d'ell meteix. En aquêt cas es compren qu'una idea qu'es presenti devant la consciencia o siga devant la facultat de percepció, hà de posseir una vivacitat tant més intensa com més forta siga l'atenció am què és considerada per quella meteixa facultat, ni més ni menys de lo que succeix en l'estat de vetlla quand el cervell vol recordar algun aconteixement o alguna imatge, que la percebrà també am tanta més vivacitat quant més grand siga l'atenció qu'an el recort d'aquell aconteixement o imatge dediqui, puguent arribar, si tanta és la concentració de sas facultats, a creureho realitat, com tantas voltas ha succehit en els casos anomenats d'èxtasis en els quals la idea s'ha presentat tant lluminosa, tant viva diguemho aixís, que l'individu sorprés per quell estat aparent, no dupta en calificarlo d'aparició sobrenatural, ya qu'el mecanisme d'un tant sorprenent fenòmen li resta amagat, de tant subtil e incomprendible com és.

Aquesta atenció tant difícil de conseguir en l'estat de vetlla és la que s'obté per medi del somni; l'aïslament indispensable del cervell per adonarse de sas propias ideas amb independència complerta o casi complerta de las impressions exteriors, el somni el produeix. ¿Y què hà de succehir quand el cervell despert com està y aïslat, concebeixi una idea? Hà de succehir forçosament que la facultat perceptiva quedarà impressionada del meteix modo qu'en

l'estat de vetlla, am la sola diferencia de què a falta d'altras impressions que distreguin sa atenció, aquella idea hà d'impressionarla més profundament. Que s'ens permeti que per més claredat posi algun exemple. Si en estat de vetlla es recorda la fisonomia d'una persona còneguda, la facultat perceptiva la veu, però vagament, d'una manera confosa; si per lo contrari se la recorda durant un somni, la veu clara, precisa. Si es recorda una localitat durant l'estat de vetlla, la facultat perceptiva rebrà una impressió borrosa, obscura, am detalls indefinits; més si per lo contrari aquella meteixa localitat la recordem durant un somni, al despertar quedarem sorpresos de la veritat de sos detalls, de lo definit, de lo precis de tots los accidents.

Però una idea no es presenta may al nostro esperit sola, aislada, sinó que va lligada a las que la antecediren, juntament am las que deuen succehirla, constituint l'anomenada successió d'ideas, lògica moltes vegadas y moltes altres en apariencia absurda. Aquesta successió d'ideas absurda o lògica és la qu'al meu entendre constitueix el somni. La dificultat de l'assumpto fa qu'en aquêt punt tinga que recorre a l'exemple: L'individuo dorm y ya sigui que la successió d'ideas la condueixi desde l'estat de vetlla, ya sigui que com en els somnis qu'es presentan després d'un dormir profund neixi expontaniament, una idea es trova en son cervell. Suposem qu'aquesta idea, és la d'una casa. Sent aquesta l'idea, sa facultat perceptiva rebrà l'impressió, en aquêt cas visual, d'una càsa, tal com l'imagina, y la veurà com hî dit abans, clara, precisa per rahó de l'aislament de son cervell am las impressions externas; de sopte aquella casa que veu o més ben dit l'idea d'aquella casa, pot suggerirli la d'entrar. Si l'idea suggerida és aquesta, aquell individuo qual personalitat se reconeix a si meteix en el somni, entra; un cop adins, pot creure qu'està habitada o pel contrari qu'es trova deserta; segons sigui la seva idea, aixis serà en el somni: Suposem que creu qu'està habitada y que l'idea li ve de donar una veu de salutació per què s'adonguin sos moradors de sa presencia; immediatament la dona; al donar la veu, l'idea li acut de què surt l'amo de la casa, y aquêt surt; si al vèurel pensa qu'és una persona còneguda, el somni és docil, ho és am seguritat, y la veu am la fisonomia, amb el posat, amb el meteix modo de vestir qu'imagina, sigui el que sigui, y aixis successivament totas las ideas qu'acudeixin o millor dit neixin en aquell cervell, aniràn presentantse l'una darrera de l'altra constituint la trama del somni.

Y lo meteix succeix en el sòn provocat pels medis hipnotisants, durant el qual basta suggerir una sola idea per què d'aquella en neixi una altra y una altra després, formant totas plegadas una successió que constitueix un verdader somni. Un individuo hipnotisat ne té prou am què es pronuncii una paraula, la paraula lleó per exemple, per què immediatament es presenti devant sa facultat perceptiva l'imatge d'aquella fera, y es podrà observar com l'hipnotisat pren actituds de terror, degudas a las ideas que van succehint a la primitiva que li fou suggerida.

En l'estat de vetlla, a cada moment podem trovar successions d'ideas anàlogas o molt semblants a las qu'es desenrotllan durant el somni, qual analogia és tanta qu'a l'estat en què l'individuo es trova en aquestos casos se l'ha anomenat somniar despert, ya sigui que las ideas ens assaltin sens el concurs de la nostra voluntat en moments de capficament, ya sigui que las provoquem per complaurens en las falagueras sensacions que la percepció llur, ens ocasiona.

Un fenòmen es pot també observar durant el somni, que li dona al meu entendre molt caràcter y aquêt és, lo absurdo de moltes de las ideas que es presentan durant aquell estat, y la facilitat am què acceptem aquestas ideas per absurdas qui siguin, com a cosa naturalíssima y sense que causin sorpresa en el nostre ànimo, sent degut això, a què durant dit estat ens limitem a rebre sensacions subjectivas sense que las rahonem, en no sent que neixi l'idea de rahonarlas; en qual cas aquesta idea constituirà una part del somni sommesa a la realitat aparent de l'idea absurda, la qual apareixent com un fet, portarà sempre aquesta ventatja sobre tots els rahonaments que sobre ella es puguin fer. Això no és freqüent ya que durant el somni l'activitat del cervell ha disminuït y aquêt se limita a assistir com a simple espectador al desenrotllo d'imatges qu'es van forjant en son interior.

No obstant y això, pot rahonarse tot somniant y encare més, es pot arribar a tenir consciencia plena, pleníssima del somni, és a dir estar convençut de què las imatges que devant la facultat perceptiva es presentan són fillas sols d'un somni, y estàn desproveidas en absolut de realitat. Es pot arribar a fer un minucios exàmen de l'estat de las facultats intellectuals pel meteix individu que somnia, trovantlas cabals en tots conceptes, en lo qu'es refereix a la memoria, a la voluntat, al càlcul, en una paraula a tot lo que constitueix sa intelligencia.

Tot somniant, pot un individu recordar tot lo qu'ha fet durant el dia, recitar una tirada de versos, recordar un troç de música, fer projectes per l'endemà, resoldre un problema complicat y am tot y això, reconèixes dormit; alas horas pot exercir am tota consciencia sa voluntat: vulguent despertar, fer esforços violents per conseguirho, vulguent canviar d'actitut, executar certs moviments y per més que l'idea d'aquêts moviments, cambis d'actitut: etcètera, porta am sí l'illusió d'haver conseguit llur execució, l'individu està convençut de no haverho lograt, reconeixent la diferencia entre la realitat y l'illusió. Pot arribarse a més; si l'individu està advertit al trovarse en aquesta situació, pot escullir un somni y desenrotllar la successió d'ideas del modo que vulgui, prolongantla o suspenentla a mercè de sa voluntat, veyent las imatges, sentint las veus, el contacte dels cossos, en una paraula percebint totas las sensacions am la vivesa de què hî parlat abans, ni més ni menys qu'en els somnis involuntaris.

Crech inútil dir que totas aquestas afirmacions no las faig per mera suposició o simplement per referencia, sinó per haver observat personalment tals fenòmens, y analisat personalment llur funcionalisme.

Un fet, am tots els caràcters de tal y que qualsevol analisant el mecanisme dels seus somnis pot comprovar, voldria deixar ben posat, y aquêt és el fet de què durant el somni no neix l'idea de l'imatge, com succeeix durant l'estat de vetlla o per dir millor durant la vida real, puix com abans hî dit, durant l'estat de vetlla las successions d'ideas constitueixen verdaders somnis indefinits; sinó que pel contrari l'imatge neix de l'idea, no sent de cap manera la derrera imatge la que provoca la nova idea, sinó l'idea anterior, formantse d'aquêt modo l'encadenament. L'afirmació d'aquêt fet podrà semblar trivial a primera vista, més no es tindrà per tal quand considerem detingudament la diferencia que hi hà, a ser d'un modo o de l'altre, y a més la transcendencia qu'els somnis tindrian si no fos aixis. En aquest últim cas l'individu dormit, assistiria, sem-

pre d'un modo intellectual, com actor o simple espectador d'escenas que foran independents de las ideas, en qual cas fàcilment se cauria, com molts han caigut y cauen, en l'engany de considerar els somnis com a manifestacions d'un ordre sobrenatural, prenentlos com indicacions de bona o mala astrugancia o quand menys preocupantse de llur desenllaç fatal o felici.

Per lo que hî dit, no es cregui pas que consideri el somni desproveit d'importancia y més encare de transcendencia, molt al contrari, considero d'un grand valor son exàmen y estudi minucios, com un dels medis millors, y potser més certs per conèixes a un meteix baix el punt de vista de las qualitats morals de l'individu, puix sent el somni, com hî dit ya varias vegadas, una simple successió d'ideas desenrotllantse independentment, y no existint durant ell els mil motius qu'en la vida real ens obligan a contenir las tendencias del nostro ànimo, ya sigui per conveniencia propia, ya també pel sà y llegitim optimisme que tots possehim, qu'ens fa tancar els ulls devant de las nostras flaguesas, o quand menys posarlas en dupte, en no sent qu'el fet brutal vingui a demostrarnos llur existencia, aquestas successions d'ideas venen a pintarnos devant la nostra facultat perceptiva o conciencia, l'imatge de las nostras virtuts y defectes, d'un modo gràfic, casi brutal: jamay l'avarò serà esplèndit en els seus somnis; jamay el lúbric serà cast; jamay el valent serà cobart, y viceversa el cobart serà valent. Durant l'estat de vetlla els actes de l'avarò no poden anar sempre d'acord am sas inclinacions, per existir molts motius que l'obligan a obrar contrariament an ellas, y a més per l'impossibilitat de poder realisarlas a tot'hora, ya qu'es trova en un medi actiu que oposa resistencia a sós desitjos; més durant el somni am sa passivitat característica, basta que pensi, per què realisi tot seguit son pensament, y d'aquí que si aquell individu havia arribat a creure que l'ausencia d'actes d'avaricia durant sa vida real y àdhuc l'existencia d'alguns actes de esplendidesa el facultavan per no créures avaro, els actes executats durant els somnis tenen que desenganyarlo; ya qu'els actes van neixe de sas ideas y las ideas del seu meteix cervell. Pot un home considerarse cast després d'haver passat una vida durant la qual no tingui que registrar ni un sol acte que desmenteixi la seva presunció; més si en els seus somnis es veu lúbric, tinguís per lúbric y cregui que sa continencia durant la vida real fou sols deguda a l'exercici de sa voluntat y al domini sobre ell meteix, no a la ausencia d'inclinacions d'aquesta classe.

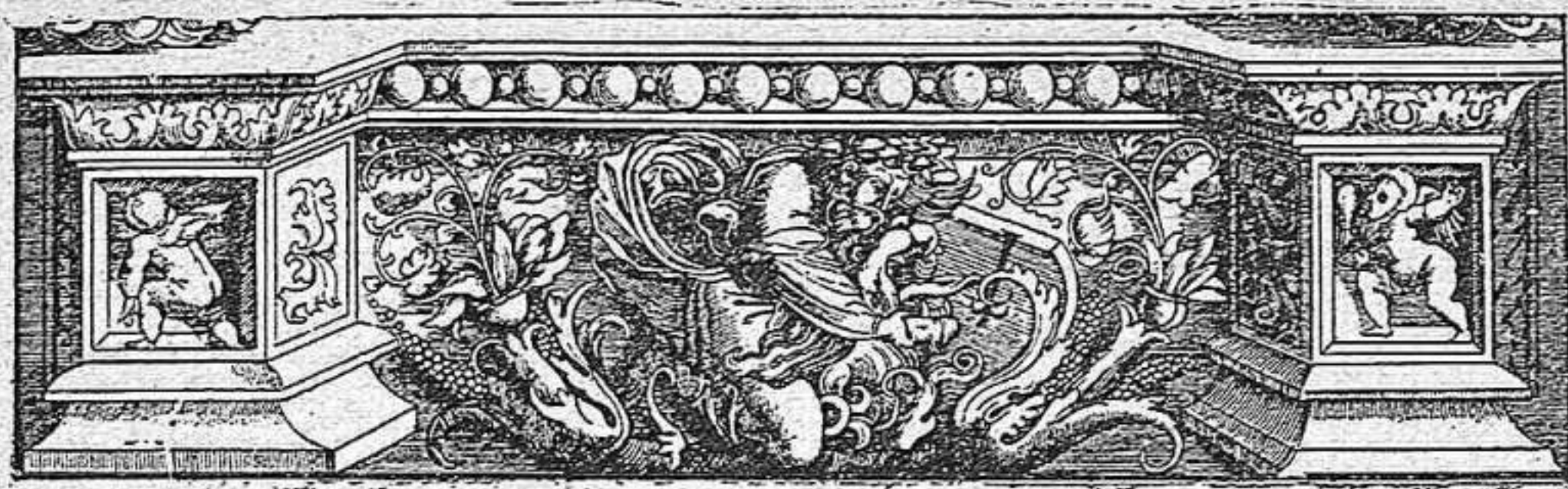
Pot un home créures valent si durant sa vida ha executat alguna qu'altra proesa y no ha doblegat jamay son cap devant de perills ni amenaças; però si en els seus somnis s'humilia o recula devant d'un perill, cregui que sa valentia fou sols deguda a l'amor propi, a la vanagloria, a sa conveniencia de moment o remota, però de cap de las maneres a lo esforçat del seu ànimo qu'es revela tal com és durant la passivitat del somni. Y per questa rahó veureu que moltes personas, tot sovint el tema de llurs somnis està constituit per escenas de robos, assassinats y tota mena de violencias que tem llur esperit poruch, bastantloshi el que durant el somni els hi neixi l'idea d'un home en un lloch desert, per què immediatament aquella idea suggereixi lo de què pot ser un lladre, en qual cas segur qu'ho serà, y si la por del que somnia fa que pensi qu'aquell lladre pot treure una arma, el lladre de son somni la treu, y si tem que amb ella el fereixi és ferit, més sense morir perquè l'idea de la mort no la podia imaginar jamay son esperit, ya qu'es reconeix an ell meteix en sos propis pensaments.

En veureu d'altres que tot sovint el tema de llurs somnis el constitueixen las malalties y morts de las personas a las quals estiman, degut a la facilitat am què en totas ocasions els hi són suggeridas las ideas de semblants desgracias. En una paraula durant el somni cadascú és conseqüent am son modo de ser íntim, y si be els actes durant ell executats, no tenen cap mena de responsabilitat puix escapan a la més rigorosa sanció penal, no n'estàn desproveits an els ulls del qu'intenti ser rigoros am sos propis pensaments e inclinacions, si reconeix qu'això és la base de la perfecció del individu, ya qu'els actes tenen una significació o altra segons l'idea qu'ha conduit a llur realisació.

LLUIS ROMERO.

TIPOS BARCELONINS

I

L'HOME DEL RAL

No puch dir que sigui gros o prim, alt o baix; que vesteixi d'aquesta o d'altra manera; perquè l'home en qüestió no es distingeix per cap de semblants circumstàncies. Y no obstant és un tipu; és *l'home del ral* que tothom coneix be prou; és *l'home del ral* del que sobran exemplars; és *l'home del ral*, creació nova, és veritat, però, que per lo definida y característica pot ben be compararse a qualsevol de las que donaren vida als tipus clàssics de l'antich Barceloní.

Y lo més particular del cas qu'ens ocupa és qu'ell meteix s'ha creat y s'alaba d'esser lo qu'és. Perquè és lo qu'ell diu: «jo no ser jugar a cap joch; jo no vaig a cap *treyato*; a mi am festes y tiberis que no m'hi vinguin; però en cambi, el ral del cafè que no m'el toquin.» Y afageix. «Tot lo dia el passo treballant; de nits, no surto may, com no sigui am la dona; las criaturas són el meu esbarjo; solament cada dia havent dinat faig la meva escapada al cafè; res, cosa de mitja horeta.

Y te rahó; no té vicis; no té gastos: és l'home del treball y de la familia; però no li quiteu la mitja hora del cafè

¿És tal vegada, que tinga molta afició a la aromàtica beguda? Res d'això. La seva dona que, com passa am la major part de las donas, no està may contenta, va fer algunas provaturas a fi de què el marit no es mogués de casa havent dinat; va comprar un cafè ¡quin cafè! y ¡quina aroma! y una cafetera de lo millor; y amb una y altra surtian unas taças de beguda, tant aromàtica y tant rica, qu'els àngels hi cantavan. Però allò va durar quatre dias; l'home s'anava entristint, entristint... que si es descuidan l'hi enterran.

¡Quina diferencia la beguda del cafè! ¡Si la tastessiu! allò és una aigua bruta que té un gustot amarch que fins fa arrufar el nas a cada glop, y allò és lo que pren tots los dias; d'allò en paga un ralet diari el nostre tipu. Emperò diràn vostès; és qu'ell deu anar al cafè no pas per la beguda, sinó pels companys; per estar mitja hora arreglant l'Espanya...

És veritat qu'el nostre home s'asseu sempre a la meteixa taula, hont s'hi juntan deu o dotze, sempre els meteixos; és veritat qu'allí am quatre cops *d'oratoria* se trova remey a totas las dificultats relligiosas, políticas y socials; es discuteixen mil punts científics y literaris; però, també és veritat, que no és *l'home del ral* qui *abusa* més de la paraula, perquè ell, fora de saludar a tots y

dir quatre coses sobre si plou o si fa sol o si la calor ja apreta, no fa més qu'escoltar a l'ún y a l'altre fins qu'els 30 minutets han passat ja ¡Qui diria qu'aquell ralet és tot l'esbarjo qu'es permet l'única persona de la taula que sembla que sols s'hi ha aburrit!

L'home del ral mereix respecte, com el mereixian els antichs menestrals, els antichs ciutadans honrats de Barcelona; perquè *l'home del ral* al fi no és més qu'el tipo del ciutadà honrat d'avuy.

De creació nova com nous són els cafès, *l'home del ral* ha estat a punt de desaparèixer, quand va tractarse de posar la taça de cafè a *ral y mitj*, *L'home del ral* no serà may *l'home del ral y mitj* perquè aquêt *mitj* per ell hi és de massa. Entre conservar *l'home del ral* o tenir el cafè a *ral y mitj*, lo primer me sembla millor, perquè apart de las rahons econòmicas que tinch, *l'home del ral* am tot y haver donat peu an aquêt bosqueig, el crech molt digne d'esser conservat.

II

L'AMICH D'EN PRIM

Sembla estrany que l'amistat d'un home per grand que sigui pugja caracterisar un personatge; més encare quand el grand ja home fa temps qu'és mort.

Serà tant estrany com vulguin però *L'amich d'en Prim* existeix, encare ple de vida, fogos d'amistat; y es trova aquí y allí y per tot arreu: en fi, és un tipo.

L'amich d'en Prim sol ser home de botiga, que té el seu passament y nombrosa familia. *L'amich d'en Prim* ademés és home pacífic, qualitat qu'es despren dels seus fets, no pas de lo qu'enrahona. Si ún se l'escolta, creu trovarse devant d'un *maton* y fins se li posa pell de gallina, però tot seguit se va veient que tota aquella feresa no s'ha desenrotllat durant la seva existencia més que fent sèmola, referent matalaços o treyent tacas. En quant al maneig de las armas, a las emocions de la lluita, may se n'ha vistas de més grossas.

Transigeix am tot, però això sí; no li toqueu en Prim; es deyan de tu. Y lo qu'és això que passa... ya podeu tenirho per segur si en Prim fos viu no passaria pas.

Y ¡quin cop va ser per ell la nova de la seva mort! Ni qu'hagués perdut un fill hauria tingut més sentiment. Sols el temps ha anat esmortuint la seva pena, si be no ha pogut esborrar son recort.

Si volen saber quinas foren sas relacions amb el general, no en podran treure l'aigua clara; a las preguntas que li facin responderà amb una mirada de cantó y arronsant las espatllas: «si ens deyam tu» am quals paraulas y accions compendia tots els episodis de la seva amistat.

L'amich d'en Prim va néixer quand en Prim va començar a enlairarse; mentres aquell s'anava fent grand li surtian amichs petits; sols qu'aquêts arrastravan una existencia raquítica y no van adquirir tot llur esplendor fins que fou mort Allavoras sí que *L'amich d'en Prim* va començar a estar completament en caràcter.

¡Llàstima qu'aquêt tipo estigui comdemnat a desaparèixer! ¡Llàstima que d'aquí a uns quants anys *L'amich d'en Prim* serà impossible com impossible fora avuy l'amich d'Hernan Cortès si s'hagués enfilat la cosa per aquêt cantó! Però *L'amich d'en Prim* no desapareixerà aixis com aixis, y de cop y volta.

Té arrels massa fondas y resistirà als anys tant com podrà. Anirant morint els *Amichs d'en Prim*; els qu'es trovin en edat per ostentar aquêt títul però quedaràn encare llurs families que diràn sempre que vingui a to. «El meu pare era íntim amich d'en Prim. Ell y en Prim eran una meteixa cosa: L'un y l'altre no feyan res que no s'ho consultessin.» etc. etc.

Y aixis el personatge qu'he tractat de pintar no desapareixerà sobtadament sinó que s'anirà debilitant fins que s'el menji l'anèmia.

III

LA SENYORA AGNETA

Diguemli Agneta com podriam dirli Tuyas o Ignasia; la questió és que tinga nom y un nom que li escaigui.

És casada; però parlant del seu marit may diu *el meu marit* o *el meu home*; unas vegadas diu *Ell*; altrás *El de casa* y molt sovint *El nostre*. Quand en parla an els seus fills els diu *El vostre pare*; quand an els aprenents de la botiga *L'amo*. La seva mare ya feya el meteix: an el marit li deya *L'avi*; és a dir, va dirli *l'avi* quand ya verdaderament va serho d'algú, perquè abans l'havia anomenat *el pare* y més enderrera feya lo que després va fer la filla, és a dir *Ell* va, *el de casa* torna, *El nostre* ya és aquí, etc. Es veu que la cosa ya ve de familia. Y en certas ocasions la senyora Agneta usa un modo encare més breu de designar el seu marit. Per exemple: arriba ella a casa a l'hora de dinar, y an el primer que topa li pregunta: «¿Que ya ha vingut?» «¿Que ya és aquí?» Siga qui es vulga el preguntat, contesta sense la més petita vacilació. Tothom sap que quand la senyora Agneta no anomena a ningú vol anomenar al seu marit y això ho saben tots los del braç de la senyora Agneta perquè cada hu d'ells té al menos una senyora Agneta a casa.

No creguin pas qu'això sigui fill de què la senyora Agneta tinga pocas paraulas, perquè en té més qu'el diccionari de la Academia espanyola; y àdhuc ne té de tant estrambòticas com algunas del tal diccionari. Res de això. Y sinó ¿com és que quand anomena el seu fill grand sempre diu *El Joanet*, y *Joanet* va y *Joanet* ve, y *Joanét* aquí y *Joanet* allà? ¿Com és qu'ane la seva noya no es descuida may de dirli la Carmeta? Y ¿com és en fi qu'a tothom anomena be pel seu nom, més o menos estrafet, o pel seu motiu, sigui el que sigui?

Deya que de paraulas no n'hi faltan. Què diantre li han de faltar si la seva boca may para! Sempre hi hà a la botiga qui se l'escolta y ella sempre té las feinas fetas. De modo qu'ara amb ún, ara amb un altre, quand d'això, quand d'allò, la seva llengua no està may en repos, y mentre parla mira qui passa pel carrer, com són els mobles que descarregan pel vehí del tercer pis, què fan els de la vaquería del devant y totas las petitesas del veinat, de las que no n'hi passa per alt ni una.

Parlant de malalties sempre n'hi sentiràn de novas.—Y en Joanet ¿que tal? —Ens ha jegut tres semmanas.—Qu'ha tingut, senyora Agneta?—Què vol qu'hagi tingut? la passa; un grand mal de cap; un grand fret; un grand dolor en totas las conjunturas; rampa a la cama dreita; l'un estornut derrera l'altre y vèli aquí. Y la veritat és, que per aquestas explicacions ni coneixeràn

quina ha sigut la malaltia d'en Joanet ni sabrà de ningú qu'hagi tingut tal passa; com no sigui de la familia d'alguna altra senyora Agneta. Altras vegades la malaltia és un *espatllament*, y això ja és més de mal curar perquè no bastan las medecinas casolanas de la senyora Agneta com són l'aigua de set plujas y altres per l'istil, sinó qu'és precis avisar a la curandera que vingui a fer la senyal de la Creu y després d'alguna oració, torni a son lloch tota l'ossa-menta desballestada.

La senyora Agneta va a missa per Santa Rita, per Santa Elena, per Sant Antoni, per Sant Pau y per diferents altres sants de la seva devoció. Els diu-menjes no hi pot anar perquè no pot deixar la botiga y además a Sant Diu-menje may s'hi ha encomanat. D'oli a la llantia de Sant Daniel n'hi porta cada dos per tres; de ciris al Sant Cristo de Lepanto no pocs ni gaires. Y el qu'és a la Bonanova n'hi ha fet cremar més d'una dotzena tant alts com ella.

La senyora Agneta menja molts bons talls comprats per ella o per la *noya*. Té una escapatate am la Mare de Deu del Carme sobre la calaixera, y per cada hù de la casa una llibreta de la *Caixa d'Ahorros*. Fins té uns quants coberts de plata per si un dia convé.

No pot veure als municipals ni a l'alcalde; sobre si s'hà de regar el carrer o si li agafan el goç, ha renyit am l'autoritat. Si sent parlar de lladres ya posa coratge; seria capaç de fêlse troços ella sola.

¿Voleu saber de què és que té botiga?

Doncs d'adroguer o de betas y fils o de llauner o de terraça, de sabater, de quincalla, etc., etc.

Triin vostès meteixos.

M'oblidava de dir que la senyora Agneta és rodanxona.

AMADOR ESTEVE

PROVERBIS ARABES

EXTRETS D'UN MANUSCRIT CATALÀ DEL SIGLE XIV

EN la Biblioteca Provincial de Tarragona hi hà un còdice, procedent de la que va pertanyer a l'extingit Monestir de Santas Creus, titulat exteriorment COMPILATIO EPISCOPI CAMARASCENSIS=201; en foli menor, enquadernat en pergamí y escrit en paper de fil superior y am caràcters del sigle XIV. Es trova en estat perfet de conservació, y consta de 134 folis actualment de numeració àrabe: abans la tingué romana, però aquella va desaparèixer quan fou enquadernat, pel poc compte qu'es va tenir passanthi la ganiveta. El foli 27 és en blanc, y també ho són els folis 82, 83, 106, 122, 123 (aquét además tallat longitudinalment pel mitg) y el 124. El 125 conté unas notas de roba blanca y una recepta per curar la sarna dels animals, y li segueix un altre foli 125, bis o siga duplicat.

Els títuls o epígrafes y las notas marginals són escrites am tinta vermelló o roja, y las inicials, algunas perfiladas, ho són alternativament de vermell y blau.

Al foli 107 baix l'epígrafe «Ex proverbis arabum» s'hi trovan els següents proverbis que copio textualment, en llatí y en català:

*

Fides et timor compedes peccatoris.—Fe et temor traves de peccador.

Nichil est in terra dignius carcere quam lingua (lingua).—Mors hominis inter fauces eius.—Qui detrahit rumpit et qui inde petit veniam sarcit.

Qui diu mal d'altre squinça E quin demana perdo sarceix e apedaça.

Parauls hi ha qui pijor nafra fan que sageta.

Nulla virtus maior in homine quam custodia lingue.—Cato: *virtutem primam puto compescere linguam (linguam).*

Aytal es qui trop parla con qui de nit buscaya.

Dileccionem acquirit suis silentium moderatum.—*Melius est penitere de taciturnitate quam de loquacitate*—Mellor es penedir de trop callar que de trop parlar.

Deterior est ignorancia loquens quam ignorancia tacens.

Si audieris hominem dicentem de te bona que non sunt in te non reputes te securum quin dicat de te mala que non sunt in te.

Vitupera me et dic veritatem. Cave mendacium quod credis esse utile tibi quare noscivum est tibi et dic veritatem quam credis nocivam tibi nam utilis erit tibi.

Unde de infortuniis hominis mendacis est quod quandoque dicit veritatem et non creditur ei. Qui agnitus est verum dicere transit mendacium eius Et qui consuevit mentiri non transit veritas eius.

Nemo potest consulere ei qui sibi mentitur. Mendacium est infirmitas et veritas est sanitas.

Sicut bonus equus quandoque cespitat sic quandoque magnus sapiens errat.

No es tan bon cavall que no encepte Ne tan bon hom que a sahons no erre.
Nemo sine crimine vivit.

Qui mal escolta mal respon E qui mal enten mal espon.

Quibusdam aliquando non respondere optima responsio est alicuando ille melius respondet stulto qui tacet.

Secretum tuum captivus tuus si autem revelaveris ipsum eris captivus eius.

Jam patet aurora habenti oculos Jam fregit pullulus testam.

Sovin es hom blasmat menys de peccat. Tal es blasmat qui ha molt bona scusa.

Cave ne dicas vel facias aliquid de quo postea te oporteat excusare.

Quando que aliqua excusatio turpior est peccato. Raro est excusatio absque mendacio: A tu ho dich filla entenho tu veyna.

Improprium destruit beneficium. Audiatur imperium qui negat beneficium. Retret destroueix benifet. Oja retret qui nega benifet Aqui no membra benifet fe lin retret.

Non laudes ancillam in anno emptionis. Nec uxorem in anno dispensationis. Non laudes aliquem donec probaveris Neque vituperes sine probatione. Trepn e crivell de IX. dies es bell.

Deus custodiat te a medio medico et a medio clerico quia medius medicus occidit corpus et medius clericus animam.

Nobilis et liberalis complevit quod promisit. Promittit et non complet ignobilis et vilis. Melius est non promittere quam promissa non solvere.

Percipens mali est libens auditor eius. Presoner es del mal qui volenter lescolta. Non esset detractor si deesset auditor. Si no era escoltador no seria malditor.

Multum debet erubescere qui vicium quod est in ipso reprehendit in alio.

Cave ne vicium quod est in te impropere alteri.

Nulla peior usura quam detraccio et qui relator est unus est detractorum. = Dixit quidam cuidam convicinanti sibi si dicis verum Deus parcat mihi si dicis mendacium Deus parcat tibi. Quis te magis vituperavit ille qui tibi retullit. Nullus maior vituperator quam relator.

Non exhibebitur tibi debita reverencia si es solaciosus et perdes actoritatem si fueris jocosus. Hom jauglador poc es preat e per alguns molt desamat.

Si jaugles ab hom honrat fer l as irat. E si ab hom vil tindrat en vil.

Neguna falsia de lop no es maior mas com se fa ovella.

Nostro Senyor de suriguer fa voltor e de vil hom un gran Senyor.

Rupit en vostra terra no s fa voltor.

Qui minoratur humiliatur Et qui augmentatur superbitur.

Ferrum ferro acuitur et ferrum ferro recuditur.

Multo melius erat audire Almoaydi quam ipsum videre.

Non sunt homines arietes ut ex eis sola querantur corpora sed probum virum faciunt minora duo que sunt scilicet cor et lingua (lingua).

Un savi hom fo demanat que era sen: respos sen es ben avenir en son cuydar e conexer ço qui es avenir per ço qui es passat.

Cum res veniunt turpide sunt quare non cognoscunt eas nisi prudentes cum vero redeunt limpide sunt. Quare cognoscunt eas tunc prudentes pariter et im prudentes.

Si vols fer cavalcada cells vajan ab tu qui ja le han usada.

Non erit multum sapiens qui multa et in multis non fuerit expertus.

Melior opinio senis quam sciencia juvenis. Mes val cuydat de vell que saber d om novell.

Hom celos tart es luxurios. Cell fa errar la nina qui lin dona aina.

Mes val esser celos que cuguços.

Qui no ha la suau cavalch la brava E qui no pot viure en pau viva en guerra.

Gran sen es can no pots monstrarte moll et en son loch senyer te foll.

Qui era bo puys es en aulit ase era puys es tornat somera.

Dur es bou vey a domar et hom vey a castigar.

Leu es planço de vinclar mas pus es biga ans trencha que no s vincla.

Amicus hominis sensus eius inimicus eius stulticia eius.

No ha hom tan bon amich com bon sen ne tan gran enamich com es mal-sen.

Mes val enamistat de savi que amistat de foll.

Cabra e foll destroueix et no basteix.

No espers d avol ca bon vadell (cadell) Ne d avol cor (tor) bon vadell.

De qual buch tal exam. No fa tort qui son pare resemble.

Mes val sol estar que ab mal par.

Companyo mal parlar semblant es a ferrer: Si no t nou ab espines nourat ab fum.

Cavaller volpey (1) cant es sol mana juran.

No mor pullí per colp de sa mare ne enfant ne fadri per ferida de pare.

No te don al poll sil calciga la mare ne al enfan si l castiga son Pare.

Bell es fill en ull de pare: Tot reig es exorch.

Hom savi embla es de foll. A gran tempesta mes val esser forment que pí.

Nichil melius adiungitur alteri quam clemencia sapienti dixit quidam Rex cuidam qui ofenderat eum decapitarem te nisi essem iratus et dimisit eum.

Qui mal ou dir dessi faça orella sorda.

No pot haver franch hom mellor apte que haver bon solaç a çell qui li hac mal e donar a cell qui li ha tolt e perdonar a cell qui li té tort.

Metzina de squinz es cusir ho sarcir.

No posen ben gran cells qui la han mesclada.

Quan ton frare sera honrat humiliat.

Quan no pots fer ab força fe ab giny Quan no pots pembre muny.

No es null hom pijor que aquell que hom honra per temor de sa lenga.

A hom maldivol da li del teu e tolras li la lengua.

No es poc poch de mal dir.

Amor de be es temor de mal E temor de mal és amor de be.

(1) Du Cange.—*Volipes, perdix, velox pedibus.*

Goig d'altruy errada vilania es.

Be mellor que be es cell quil fa E mal pijor que mal es cell quil fa. No es molt savi qui sap triar entre mal e be mas cel qui de dos bens sap triar lo maior et de dos mals lo menor.

Un mal I. es a aquell quil sofer en pau e a çell qui nou fa dos. *Unum malum unum est paciēti et duplex inpatiēti.*

Bon consell es a mal aqui no ha consell sofirença.

Qui cuida viure longament aparell se de soferir mal en vallea e mal en jovent. *Ovidius: vivimus ubi nunquam sensu careamus amaro.*

Dos parces ha hom en son aver la. I. es desastre e l'altra es fill ho fiastre. Qui fer ho pot quart se que non haia pijor part que la un d'aquests.

Tu sies marmessor de tu per ton grat Car tart ne trobaras negun leyal en ton veynat.

No pot hom loar lo trenuytar tro ques alba.

No demans del hom quiy es mas ab quins s'aparia per tal com tot semblant per son semblant se guia.

Semblant ha semblant cara mida.

De tempesta fora casa ca san defen mas tempesta en casa no ha defeniment.

No son amichs tots cells qui rien. No es amich tot cell quit riu ne aquell qui es ton catiu.

No vall castigar d'amich sil hom no ha sen quil castich poch d'aver creix ab govern. El mon se minva quant no ha quil mantenga.

Ab poch de ton argent te sera franch lo servent. Ben es glot qui glot en aga. Neguna bona ventura tant no val com aquella qui alçin ço quit desplau.

Fam an les franges e no volen mējar per lurs mamelles.

No ha probea (pobrea) pijor apte com quen lezex paratge.

Mes val morir honrat que viure aontat.

Nō es pijor pobrea que soplegar nes major riquea que dom quis pot flixar.

Qui no ha que dependre en l'altruy sol entendre.

Qui no ha que comer pleveix se d'altruy aver.

Cascu sab mes en son mester e l'cavall coneix mils son cavaller.

Mes sab hom el seu que no sab en l'altruy.

Lapsus sapientis lapsus est magne gentis. Crebant d'om savi crebant es de molta gent.

Basta a esser neci duptat en veritat.

Molts son cells qui saben preycar altres e poch cells qui sapien preycar si elleys.

Ergull sens roba ballesta menys de corda. Ergull sens aver mala via sol tener.

Cavaller menys de cavall e d'armes estor sens ales.

Compra ço quit vaja et vaja al mercat.

No gita hom sageta tro quempenada sia ne combreça gran fet tro que aprellat ne sia.

Ans del gitar empena hom segeta E pensa be tot fet ans que si meta.

No deu gitar cayrell qui no la empenat ne fer sermo qui no la be pensat.

No ha amich hom enujos Ne riquea hom envejos ne ha çerç abrich ne ha fello amich.

No es amich de les coses qui no pensa lur fi.
 No tem gran crebant qui va per plana terra.
 No sies dolç e not sorbiran ne sies amargos e not avorriran.
 E cell va per bona via qui te la migania.
 Quis lunya trop de les gents enemics ne guanya E qui trop si adona tart es
 sens vil companya.

Cell que serp ha mordut sogà li fa pahor.
 Amor cant desmesura semblant es d'oradura.
 Amor carnal l'ome savi fa pech E cell quis veu fort e sech.
 No pos enfant es sa faula qui nos vol ensutzar ne macips en son consell
 qui no vol errar.

Si veus en terra hon tuyt sien loschs cluca ça un ull.
 Molt afolla les noves mal recomptador.
 Asa salvatge no ha ops menescal.
 Assats es escusat qui ta amonestat.
 Cell es benauyrat quis castiga per altre. E aquell desastruch quis castiga
 per si.

Qui no castiguen sos parens castiguenlo sos malvolents.
 No val castich ne val consell a hom de mal cervell.
 Per un mal menjar a saons ne pert hom gran res de bons.
 Si castigues foll airarta e si savi amarta.
 Per trop cuytar se sol mout hom tardar.
 Foll es qui quer oltra poder e pus foll quin atorga.
 Qui no pot haver ço que quer quira ço que pot haver.
 Qui savi pot enviar nol li cal castigar.
 Bonastre ve al ca del don de son Senyor.
 No leva rayms romaguer ne fa bon dret hom turtuner.
 Gran cor fa rich hom quan alonga. Alongar de rich hom cortes.
 No fa seņ qui massa tost repren. Nos fa ben tembre quis cuyta de rependre.
 Cascun molto penje per son çancarre e cascun hom deu pedir per son erre.
 Ans de la casa guardal vehí El companyo ans del camí.
 No val guardar de mal vehí ne de mal par. Qui assaja son vehí no pert son
 mati. Mal vehí sit veu fer be celara si mal escamparla.
 Iros e querellos nos avenen be. Due espases en un foure no estan be.
 Cascuna creatura fa segons sa natura.
 Mala custuma pus greu es de l'exar que questa de pagar.
 Mes val sol estar que ab mal par. Mal sap pensar dovelles que de lop fa
 pastor delles.

Foll es qui ous de gallina fa covar a mila per fiança de polls.
 Per cuydat no leys certenitat—No tragues ab sa semblant.
 Quan ven lo fat sorda es lorella e lull ensegat.
 Dona fam al ca e seguir te ha Si sadolles com ca not seguira.
 E si faç rich ton vassall not servira.
 Per massa visitar se fa hom desamar e per tart visitar te faras desijar.
 En temps de sech desih ha hom de pluja. E sin es massa e sovin res tan for
 no anuja.

Qui menja ous de reig capons ne ret.
 Aquell ama qui repren E qui mal vol aquell enten.

A bon mercat ixen diners E a bon loguer faeners.
 A qual pera tal ocell E a qual maynada tal capdell.
 A bon senyor dobla honor.—Aquell t onra quit coneix.
 E aquell ama qui serveix—A qual dat tal grat.
 Aygua e muller a cell la dona hom qui la quer.
 Amich de boca pech se fa e es moix si la hom ops a torçra verduch sera de boix.
 A amich cubert sil tens la un ull cluch laltre li ten obert.
 Aquell pert son pa quil met en altruy ca. Aquell pert son diner quil met
 en estranger. E aquell lo guanya quil met en sa companya.
 Tart cavalca be cell quin l estrep nol creix lo pe.
 En mala nit no ladre ca En mal temps totes velles han dents.
 A lop las tots cans li ladren. A carn de lop salsa de ca.
 A clerga ne a Cavaller no crees ton diner.
 A Deu e a son albir null hom no pot mentir.
 Aygua lenta mal estorrenta. Aygua pudent bes va per loch corrent.
 Aver que no veu son Senyor nol amal Criador.
 Aquell logra lo seu qui damunt li seu.
 Ans te guarda que guardies not prenguen.
 Tart sapercebeix lo rat pus quen la golal te lo gat.
 Qui no guarda a denant arere pren escribant.
 Tart diu james veritat sino enfant ho hom orat.
 A mal son se desperta qui dorm porta oberta.
 A todon sadoll cireres li amarguen.
 Aquell sap de la maça quin es estat ferit. E aquell de la nafra quin es estat
 guarit.
 Tost sen plora qui per assaig beu tora.
 A vassall desleyal no fa que foll quil cors li toll.
 Ab vessall leyal parteix pa per equal.
 A tot hom plau son cant e son enfant.
 Qui s estoja de son pa mils sen dina sen dema.
 Estoja que no has ops e vendrali sos lochs.
 Qui nodriga no meniga. Qui nodreix poquet troba granet.
 Colza buquina no es bona cortina.
 Tart es mala cuberta que a mal no reverta.
 Astruch ne malestruch nol cal mati levar E aqui es res.
 Fadat no li pot esgambar.
 Aquell pert son punt qui no ha son fil. E qui presta son diner e carta non
 fa fer. Aver prestat perdoa e enamistat.
 A bon vey not cal mostrar abrich ne excuses a enich.
 Amich leyal castell reyal. Quil pot trobar bel deu guardar.
 Aquell pert justament qui es negligent.
 Si vols esser astruc ven lo vell et comprel novell.
 Be es orp qui per arer no veu.
 Assats es desastruch qui no ha que menuch.
 Tot hom ha amargura del dan de sa figura.
 Tota cosa vedada sol esser desigada.
 Axi com bon Rey es semblant a voltor enfre moltes guifes axi avol Rey es
 semblant a guifa entre molts voltors.

Si oradura fos dolor per tot hoirets plant e plor.
 Si sabia hom la pedra en que deu enceptar faria la hom desar.
 Si l estornell havia seny no faria niu en lo carabaça.
 A ton enamich apagali el lumener si mes de mal no li pots fer.
 Tal es ardit entorn ça lar qui es volpey al campejar.
 Si a ladre tengues prou sacrament ab lalcora anara en la ma.
 Ab res no metja hom tan be oradura com fa ab oradura.
 Mal hom nos vol a Deu comanar sino cant ou tronar.
 No ha hom seny tro la comprat ne es hom savi tro que es escarmat.
 Tart es negun niu menys dun ou avol.
 Aquell loa l mercat qui y ha guanyat e aquell les noces qui be y ha menjat.
 No es tot veritat ço qui en noces es comptat.
 Malaltia ha de que no pot guarir qui creu tot quant hou dir.
 Nos sona be alduf dejus flaçada.
 Entre presit e emblist no ha cor agençament de parala.
 Tart sostrau hom la veritat sens l. poquet de falsetat.
 Hom congoxos no mol en moli nel ama son vehi.
 De muller a pendre mal consellar sen fa ab cell qui non ha.
 No deu hom dir al Rey senyer com be ne com havets estat mas que Deus
 li do bona vida e sanitat.
 No paga un deute ab altre sino Reis.
 No es durable la legra daquest setgle.
 No sona trompes hom vençut.
 Cavall tabaler no sespaventa per brugit de pell secha.
 Ca ligat no caça be. No caça be estor dejus aguila.
 No caça ca per amor de Deu. No veu lop carn salada.
 No ha fam ensenyament gran ne fret continent.
 Nos desix hom d amich per un defalliment.
 Qui quer amic senes defalliment null temps lo trobàra ne estrany ne pa-
 rent.
 No es tot cavaller Rotlan ne tot negre pebre ne tot blanch sagi.
 Ladonchs deus batre ferre can es calent e emprar gran hom cant es de bon
 talent.
 No son tots ferres cells qui ha cares negres Ne metges acabats tots cells can
 nom maestres.
 Con mellor es lo drap pits hi esta sutzura.
 No te hom leo cor en preso ne met Deus en son càrçre cor Farao.
 En vexell pus es ple no hi cap re E qui es plen de mals no hi cap als.
 Qui ves lo cel escup sobre la faç li torna.
Qui fodit alteri foveam incidit in eam.
Qui premisit lucernam ivit ad lumen eius.
 Qui fa gran feix port los ell e leix.
 Qui fa mal estar en l espiy apar.

(S'acabarà.)

Transcrit per
 MANUEL DE BOFARULL

INTIMAS

—

*

*Un pomet de clavells t'hî fet, hermosa,
y al lligarlo hî duptat
si et plauria am clavells color de rosa
o si els blancs te vindrian més de grat.*

*—Els blancs,—m'hî dit,—son símbol de pureza,
imatge del seu cor;
els altres, sustrayentla a la tristesa,
renovaràn sas illusions d'amor.—*

*Mes n'hi hê posat de tots, pensant alhora:
—Els uns retrataràn son cútis fi;
els altres, los rubors que hi atresora.—
y l'hî guardat per mi.*

**

*Un cop dins del vagó, per la portella
li vaig donar l'adeu,
y, espurnejantli els ulls, vaig veure qu'ella
corresponia al meu.*

*Per fi, al arrencâ el tren, altra vegada
vulguentla saludar,
un remoli de pols pel vent alçada
mos ulls va fer plorar.*

*Y en tant qu'ella potser s'enorgullia
del meu eterniment,
pensava yo:—¡Qui sap si és que batia
també sos ulls el vent!*

* * *

*Sa casa blanquejava entre montanyas:
vivía yo voreta de la mar.
Prop d'ella el vent xiulava entre las canyas:
prop meu venia l'ona a rodolar.
El vent, quand rondinava vora d'ella,
semblava dirli:—Pensa sols en tu;—
la onada, bo y parlantme a cau d'orella,
me deya a mi:—T'estima com ningú.—
Més ha passat un any, y onada y vent
ens varen enganyar traidorament.*

E. GUANYABENS.

1881.

TEATRE CATALÀ

ROMEA

LA FAMILIA CARBÓ, *comedia en quatre actes y en prosa*, de JOSEP MIRÓ Y FOLGUERA, estrenada el 16 de Abril

La Familia Carbó és un arreglo de la *Marâtre*, de Balzac a l'escena catalana, fet d'en Miró y Folguera. En aquesta obra, en mitj de l'extravagancia dels medis de portar l'acció, propis de l'època en què va ser feta, s'hi descubreix las grans qualitats del geni que la va escriure. El poder d'infantar tipos humans d'una realitat y d'una força grandiosas; l'anàlisis profund y el desenrotllament acabat de las passions d'aquèts sers, són las condicions culminants y principals de Balzac y que hi són visibles en tota aquesta obra. Es diu que Balzac no tenia el do del teatre, també s'ha dit que Bethowen no sabia fer òperas, però per xò va fer el Fidelio. Podrà aquèts genis mancar de l'habilitat de l'especialista, però els sobra el talent y la força de creació y de comprensió de l'art universal.

L'arreglo del Sr. Miró y Folguera està molt ben fet, sobre tot el diàlech an el qual hi ha imprimit tot el caràcter de l'original. Amb aquest arreglo el Sr. Miró y Folguera demostra que per ell sol podria arribar molt amunt. Després el tracte am las obras dels grans mestres no pot menos de serli útil a un principiant.

Una de las cosas que tenim d'alabar més és el cuidado esmerat am què va ser presentat en escena; s'hi vey a l'intenció de fer alguna cosa de sèriu y de sòlid. Seguint per aquè camí, és com el teatre català podrà progressar realment.

NOVETATS

LA VIUDETA, *comedia en tres actes y en prosa*, de JOSEPH PIN Y SOLER, estrenada la nit del 28 de Març.

L'autor segueix una bona escola en el teatre, per xò l'estreno d'una obra seva sempre és un aconteixement en el nostro que tant necessitat està de reforma. Aquesta producció no ha tingut l'èxit de *Sogra y Nora* per rahó de las circumstancias y per la mala interpretació per part de casi tots els actors.

La comedia consisteix principalment en l'embat de duas familias, l'una de las quals ha sucumbit financierament mentres l'altra s'aixeca. Això dona lloch a la creació d'una sèrie de personatges de molt relleu que si fossin ben representats semblarian realment trets de la societat catalana. En Pau és el ménos real de l'obra.

El diàlech és molt natural y ben portat; lo que no ens sembla be és en general el llenguatge, abundant de giros francesos y castellans, y que té cert aire tarragoní que si escau be a *Pau* no és just en els demés desenrotllantse l'escena a Barcelona. L'empleu dels pretèrits perfets simples fent parlar gent contemporania és també impropri, perquè dona an el llenguatge familiar un aspecte acadèmic de mal gust y fora de la realitat.

Felix de Vallprat és un tipo ben estudiat y els seus amors am la Viudeta acaban com deuen acabar. La presumpció de l'aristocracia del diner està ben representada en la familia Torrents, y sobretot els esforços y repugnancias de las germanas Aymat a qui la falta de recursos obliga a descendir un grahó en l'escala social.

Respecte a la interpetració, sols el Sr. Fuentes fent de Rovireta y la Sra. Palà fent de Pepa Aymat entenen llurs papers. En els demés, encare que s'hi veuen esforços per ferho tot lo be possible, són tants els defectes contrets en el fals drama, que desfiguran completament aquesta comedia.

BIBLIOGRAFIA

BOTÁNICA POPULAR *ab gran nombre de confrontacions per D.CELS GOMIS.*—Vol. VI del *Folk-Lore Catalá.*—Barcelona.—Llib. Verdaguer.—Imp. L'Avenç, 1891.

Un vol. de 17 per 12 cm. y 162 pàgs., 2 ptas.

Formant part de la interessant sèrie de Folk-Lore que publica l'Associació d'Excursions Catalana, aquêt darrer volum és una bona mostra dels estudis predilectes del senyor Gomis. Ha reunit l'autor una porció de dites, preocupacions, endevinallas, cançons sobre cada planta ordenadas aquestas alfabèticament. Tant pacient y laboriosa investigació està acompanyada de dites similars en altras llengües que serveixen de comprovants. Pot graduarse la utilitat d'aquesta obra, per la que tenen en general els estudis folk-lorics, com auxiliars per la coneixença de la manera d'esser dels pobles. Feta la fusió de las duas Associacions d'Excursions, seguirà aquesta sèrie de Folk-lore?

JOVENTUT. *Primeras poesias per BONAVENTURA BASSEGODA.* — «*La Renaixensa*».—Barcelona, 1891.

Un vol. de 15 per 10 cm. y 110 pàgs., 1 pta.

Sentidas poesías amatorias y ardentes patriòticas componan principalment aquêt tomet. Hi abunda la nota lleugera de la poesia de certàmen, e hi manca nervi en la major part de las composicions. En el genre patriòtic l'autor segueix infructuosament las bonas petjadas d'en Matheu.

MAS EXCURSIONS PELS ALPES per ARTHUR OSONA, soci de la *Associació d'Excursions Catalana.*—«*La Renaixensa*».—Barcelona, 1891.

Un vol. de 15 $\frac{1}{2}$ $\times$ $\frac{1}{2}$ y 95 pàgs., 1'25 pta.

L'autor és un dels excursionistas més infatigables, a qui la nostra terra és deu-tora d'una sèrie de itineraris sumament útils y pràctics. Aquestas excursions als Alps se llegeixen am gust, recomanantse la descripció molt verdadera d'una tempestat de neu al atravessar el *Sempione*.

APELES MESTRES. *GAZIEL, poema ilustrat per l'autor.*—Barcelona, 1891.—Un vol. de 22 $\times$ 16 cm. y 62 pàgs., ilustrat, 2 ptas.

Sota un aspecte nou s'ens presenta aquesta vegada l'autor dels *Idilis*. Aixis com *Margaridó* era un poema saboros y justíssim de montanya, aquêt és un poema de ciutat. *Gaziel* és una evocació fantàstica, una nota extranya dintre de lo que desde algun temps produheix l'autor; és el dimoni de las llegendas (y de moltras obras desde el *Faust* ençà); sinó qu'a diferencia d'ellas en lloch de fer pacte, disfruta posant l'infern en la terra valentse de la desillusió dels meteixos plahers que proporciona. Això és una manera nova de tractar amb el dimoni, y *Gaziel* vol ser una aparició a la moderna, un somni alegre y trist, un personatge que d'en tant en tant parla ingles (com algun *dimoni* de *Richepin*).

Aquesta modernisació de *Gaziel*, extranya aparició en la literatura actual, està un poc destorbada per la illustració del llibre que (excepció feta d'una preciosa làmina que recorda el quadro més popular de *Tofano*) té un caràcter retrospectiu, un aspecte d'Edat Mitja nigromàntica per altra part molt ben entes. Dihem de pas

que l'autor ha manifestat sempre, tant en sas obras literarias com artístiques, un especial sentiment per las èpocas passadas.

L'idea culminant del poema és l'infern posat en la terra, verdaderament coronada per l'única nota realista, el poeta que despert y lliure de la angoixa del somni: *diu de cor «tant se val» y obra al nou dia*.

Inútilment ens aturariam a parlar de las bellesas de la forma, tant delicada y esculptural ensems y qu'és especial atractiu de las obras d'Apeles Mestres. *Gaxiel* és en vers lliure y ens sorpren vèurel terminar en estrofa aconsonantada. Entre una construcció ben catalana, per lo meteix qu'usa el llenguatge viu y natural, s'hi llegeixen algunas paraulas que no pot admetre la nostra llengua.

Per acabar, donem al grand poeta las gracias més complertas per haverse posat al nostro costat d'una manera tant franca y resolta adoptant encare que no sigui més qu'en principi las nostras reformas ortogràficas.

AYRES DEL AMPURDÀ. *Poesias catalanas premadas originals de FRANCESCH MARULL—Palamós*.

Un fasc. de 20 ¹/₂ per 15 cm. y 62 págs.

Tractantse d'una collecció de poesias premiadas, ja pot suposarse que la major part són *odas* o poesias com d'encàrrech en que s'elogia un home o fet determinat. Entre la fraseologia poètica de caixó que tant han generalisat els certàmens, s'endevinan qualitats de veritable poeta en l'autor, que las posa més de manifest en algunas composicions de caràcter íntim, com *Endins del mar y Barquejant*.

LA FEBRE D'OR. *Novela de costums del nostre temps, per NARCÍS OLLER.—Barcelona. La Il·lustració Catalana, 1891.*

Un vol. de 19 per cm. y 306 pàg., 3 ptas.

És sempre feina pesada tenir de donar compte d'un llibre per parts, a mesura qu'aquestas es publican; però si d'algun pot ferse sense escrúpul és segurament de l'últim del senyor Oller. Seduheix la lectura dels molts troços que per l'escrupulositat de detalls desvian l'atenció del conjunt de la novela, a lo que ajuda també la forma de publicació. Malgrat l'assumpto trascendental que l'autor desenrotlla y qu'es presta en gran manera a la caracterisació de tipos molt barcelonins, s'hà de fer constar qu'el veritable mèrit de l'obra, més que en el conjunt, existeix en alguns episodis sobretot descriptius, predominant en aquèl segon volum el quadro de las primeras carreras de cavalls a Barcelona, y la mort de la senyora Mònica. El capítul XX, creyem qu'és de lo millor qu'ha produhit l'Oller.

Entran en aquèl tomo uns personatges, quina factura és una novetat en la novela catalana. Són las germanas Llopis que parlan continuament un castellà acatalanat, qu'està be y és just, però que parlan massa; quand usan el frances no estàn tant en caràcter, y el llenguatge dista bon xic de ser el d'unas senyoretas que han viscut anys a Paris. No estem per la introducció de diàlechs tant llarchs en llenguas diferents de la en què està escrita la novela, que presuposan bastants coneixements en el lector, y gaire be sempre transparentan l'esforç de l'autor al compòndrels.

No ens cal dir que l'estil és irreprotxable, sent el senyor Oller el *més escriptor* dels nostres novelistas.

ESTAMPA DE «L'AVENÇ», DE MASSÓ Y CASAS.—Portaferrissa, 21, Llibreria.